

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Тодор Радев (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски)
за дисертационния труд на Илияна Николаева Хубенова
на тема: ТРАВМА И ПРАЗНИК. САКРАЛИЗАЦИЯ И ТРАНСФОРМАЦИЯ НА
ВЪЗПОМЕНАТЕЛНОТО ЧЕСТВАНЕ (научен ръководител доц. д-р Г. Вълчев)
за придобиване на образователната и научна степен „ДОКТОР“ по ПН 3.1. Социология,
антропология и науки за културата (докторска програма „Културология“ – Културно
наследство и местна идентичност)

Темата на представения от Илияна Хубенова дисертационен труд е актуална както на фона на съвременните обществени дискусии, третиращи структурни елементи на българското национално съзнание, така и от чисто академична гледна точка. В този смисъл следва предварително да се отчете възприетото научно предизвикателство, произтичащо от базисния за дисертацията интердисциплинарен подход. Текстът съдържа увод, пет глави, заключителна част (обобщение и заключение) и приложения.

Краткият увод (с. 3 – 5) формулира тезата, че миналото (т. е. преживяната история) е сплотяващо звено в колективното самосъзнание на всяка национална общност. Обоснован е емпиричният фокус на културологичното изследване – следосвобожденското развитие на социалния наратив за Априлското въстание (1876 г.) и Освободителната руско – турска война (1877 – 1878) като основополагащ фактор в трансформациите на годишните възпоменателни чествания, които постепенно се вписват в българската празнична система. Уводната част на дисертационния труд е продължена и задълбочена в първа глава (с. 6 – 21), която фиксира основния въпрос – има ли промяна във възприемането на паметните чествания от съвременната българска общност? Изпитваната от националната общност колективна травма от трагичните исторически събития преобразувала ли се е в празник? Дисертационният труд очевидно е закономерен резултат от изтъкнатите от Илияна Хубенова целенасочени и продължителни проучвания, преминали през бакалавърска курсова работа и защитена магистърска теза, за да достигнат настоящата качествено нова форма. Анонсирано е значението на извършените теренни проучвания в Батак, Перушица, Скравена и Карлово, които практически онагледяват теоретичните постановки.

Базисно значение има втора глава (с. 22 – 54), представяща историческата рамка на анализирания еволюция на възпоменателните чествания. Заявено е, че както закономерният традиционализъм, така и налаганата от растящата времева отдалеченост и различни политически въздействия динамика на честваните исторически събития имат важен принос за социалната психология, призвана да позиционира българската национална общност в общочовешката цивилизация. Обърнато е специално внимание на най-употребяваните при публично отбелязваните годишнини постижения на българската хуманитаристика – емблематичната мемоарна и художествена литература, отдавна придобилите класическа стойност академични историографски текстове, съвременните изследвания. Кратко, но убедително са аргументирани причините за недостатъчния обществен резонанс при анализирания чествания на значимия научен принос в изследванията на Димитър Страшимиров и Иван Хаджийски.

Най-съществените приноси за науката елементи изпъкват в трета (с. 55 – 84) и четвърта глава (с. 85 – 105) на дисертационния труд. На базата на представеното възникване на паметните чествания е проследена тяхната еволюция до съвременната епоха. Обърнато е специално внимание на приликите и отликите в проучените региони. С прецизна научна аргументация Илияна Хубенова изтъква прехода от характерния в началото традиционен религиозен смисъл към налагащите се впоследствие светски елементи в публичната памет. Научно обосновано е терминологичното обозначение на еволюцията, намираща израз във видимата трансформация на преживяната социална травма в регионален, но имащ и национално значение празник. Логично е констатирана обществената сакрализация на трагичния мъченически героизъм, мислен като жертва за Освобождението. Обективният подход при теренните проучвания в Батак, Перушица, Скравена и Карлово са практически научен принос. Тази част от дисертационния труд напълно обосновава т. нар. превземане на историята от доминиращата и недопускаща актуални научни възражения публична версия за миналото. В този контекст напълно логично е формулираното мнение, че науката губи битката със спецификите на социалната памет. Стремещът на автора да обясни с пълно откровение преобладаващата в съвременната ситуация празничност личи от фиксираните в теренните проучвания рокерски шествия, театрални постановки, традиционни регионални панаири, автентични фолклорни и поп-фолк концерти, които допълват честванията. Обобщаващ смисъл има пета глава (с. 106 – 134), посветена на символните и пространствените измерения на изследваните възпоменателни чествания. Не са

пропуснати социално-психологическите аспекти в съвременните електронни форми на отразяване на събитията – публикувани в платформите снимки, видеоклипове и писмени мнения. Заключителната част (с. 135 – 141) на дисертацията е следвана от онагледяващи труда множество приложения (с. 152 – 185) – фотографска документация, програми на проучените чествания, текстове на проведените на терен интервюта и др.

Към дисертационния труд следва да се отправят някои критични бележки. Регионалният аспект на проучването не е отразен в дисертационното заглавие. Въпреки заявените в уводната част повече регионални обекти, изследването обхваща преимуществено Батак, Перушица, Скравена и Карлово. Фокус на сравнителния анализ е обществената памет за събития, свързани с Априлското въстание и Освободителната руско – турска война (1877 – 1878), но конкретна връзка с войната, довела до възстановяване на българската държава, има само „Страшното“ в Карлово. Вероятно подобни проучвания напр. в Брацигово, Панагюрище, Стрелча, Плевен, Шипка и други знакови места са оставени за бъдещ научен проект. Краткият увод би могъл да се обедини с първа глава поради нейния въвеждащ характер. Не е обърнато внимание на съществените научни приноси на историци (напр. Николай Генчев, Константин Косев, Николай Жечев, Дойно Дойнов, Стефан Дойнов, Иван Стоянов, Пламен Митев), принадлежащи към маркираните във втора глава „съвременни изследвания“. За сакрализацията на героите в социалната памет от полза биха били не само ползваните публикации на Мирча Елиаде и Карл Юнг, но и други емблематични за хуманитарните науки техни изследвания.

Този критичен коментар не намалява научната стойност на дисертационния труд. Темата на дисертацията е значима и актуална, а научните приноси са безспорни. Научният апарат е на подобаващо ниво. Текстът е граматически прецизен, четивен и оригинален, липсват констатирани елементи на плагиатство. Стилът е на академично ниво. В теоретичен оборот са въведени значителни по количество и качество изследвания. Документалната изворова база е допълнена от умело приложени методи на терен – директни наблюдения, интервюта, посещения в местни архиви, музеи и други институции, фотографски материал. Впечатление прави анализирания значителен електронен текст и визуален масив.

Авторефератът коректно представя съдържанието и научните приноси на дисертационния труд. Публикувани са 3 научни статии, свързани с темата на

дисертацията. Процедурата е в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение и съответния Правилник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Убедено ще гласувам положително и призовавам уважаемото Научно жури да присъди на Илияна Николаева Хубенова научната и образователна степен „ДОКТОР“ в професионално направление 3. 1. Социология, антропология и науки за културата.

2 август 2023 г.

Член на Научното жури:

доц. д-р Тодор Радев